

Területi nyelvváltozatok

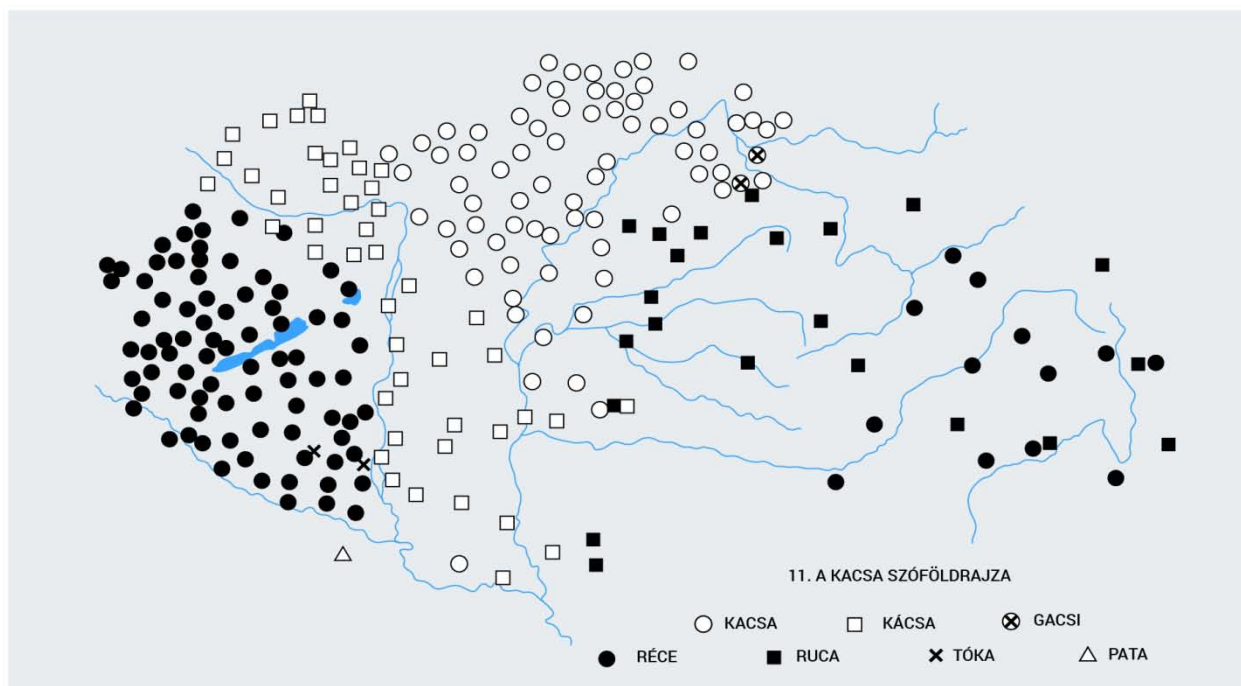
a. Foglald össze vázlatban a megadott szöveg alapján, hogy hol és milyen eredetű szóval jelölik a kacsát!

b. Végezd el ezt két további szóval is! (ajánlott pl. burgonya, napraforgómag)

Itt a kacska, hol a kacska?

Kacska, kácska, réce, ruca – mind-mind ugyanannak a madárnak a neve. De vajon hol melyik nyelvjárási változatot használják, és honnan erednek ezek a nevek?

(...) a tőkés réce helyes írásmódjának kérdését feszegettük. Ám a kacska nyelvileg nem csak ezért érdekes. Már eleve ott a kérdés: ha egyszer kacska, akkor miért réce, ha egyszer réce, akkor miért kacska? Nos, a válasz viszonylag egyszerű: a nyelvjárásokban megtalálható különböző elnevezésekből az egyik a köznyelvbe, a másik a szaknyelvbe került be. De hol melyik változatot használják?

(...)a kacsza szót a Tisza felső folyásvidékén, illetve az Északi-középhegységben használják. Az ehhez közel álló kácsa változat a Tisza alsó folyásánál, a Duna–Tisza-közén és a Duna északi folyásánál használatos.

A récét ezzel szemben a Dunántúlon használják, a Dunazug kivételével, ezen kívül szórványosan előfordul Erdélyben is. Erdélyben emellett a hangalakilag hasonló ruca is elterjedt: a Partiumban, illetve az Alföld keleti peremén ez az alak mondható egyeduralkodónak.

Ezekon kívül van még három alak, mely viszonylag szűk területen használatos: a gacsi (mely kevésbé nyilvánvaló módon, de szintén a kacsza változata) a Szamos torkolatának környékén, a tóka a Sárközben és a pata Szlavóniában.

Honnan erednek ezek a szavaink? A kacsza szláv, pontosabban szlovák eredetű, ott 'kiskacsá'-t jelent, és hangutánzó szóból keletkezett. A réce viszont belső keletkezésű magyar szó, de szintén hangutánzó eredetű, a recseg szóval függ össze. Hasonló hangalakú és jelentésű szavak vannak a horvátban és a szlovénben is, de a TESz. szerint ebben az esetben a hasonlóság véletlen. Szintén hangutánzó eredetű a ruca: mint a TESz-ből kiderül, kacsahívogató, kacsakergető szóként a Dunántúlon is ismerik. A legmeglepőbb a tóka eredete: ez állítólag a tó kicsinyítő képzős alakja, és a kacsza a vízkedvelő életmódja miatt kapta ezt a nevet. (A pata szót ebben a jelentésben a TESz. nem ismeri)

A szöveg forrása: www.nyest.hu

Vázlat:

- a szaknyelvbe a „tőkés réce”, a köznyelvbe a „kacsza” szó került be
- a kacsza szláv eredetű, hangutánzó szóból keletkezett, a réce szintén hangutánzó, a recseg szóval rokon, de belső keletkezésű, a ruca pedig terelőszó volt
- a nyelvjárásokban a kacsza nem jellemző az egész országra, csak a Tisza felső folyásvidékén és az Északi-középhegység környékén
- a kácsa alakváltozat ezzel határos, elsősorban dél és nyugat felé
- a réce a Dunántúlon és Erdélyben fordul elő (itt van ruca is), nagyon távol egymástól!